

УДК 821.161.3-14'06-055.2:111

М. І. КІРУШКІНА
(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

МЕТАФІЗІКА КАХАННЯ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЖАНОЧАЙ ПАЗЭПІ

У дадзеным артыкуле разглядаецца метафізічны змест кахання на прыкладзе сучаснай беларускай жаночай пазэпі. Суб'ектыўнае асэнсаванне пачуцця, псіхалогіі адносінаў паміж мужчынам і жанчынай, пазьтызацыя інтымнасці, сексуальнасці адкрыта прадстаўлены ў сучаснай пазьтычнай прастору. Творчасць сучасных пазэтак з'яўляецца мала даследаванай, што тлумачыць навізну работы.

Метафізіка жаночай сутнасці / суб'ектыўнасці паўнаважна рэалізуецца ў кантэксце любоўнага дыскурсу. Культурна абумоўленая сувязь розуму з мужчынскім пачаткам і цялеснасці з жаночым прадугледжвае вызначэнне стэрэатыпных падыходаў да разгляду паняцця любові ў сучаснай жаночай пазэпі. Аўтарская інтэрпрэтацыя ідэйнага зместу абумоўліваецца ўмоўным дамінаваннем у мастацкім лірычным творы розных этычна-эстэтычных паняццяў з праекцыяй на гандарны пачатак творчасці. Культурныя канцэпты свядомасці сучасных пазэтак патрабуюць рэалізацыі ў вершах катэгорыі кахання, дзе прыярытэтным з'яўляецца вызначэнне экзистэнцыяльнага статуса жанчыны.

Сучасная беларуская жаночая пазэпі характарызуецца суб'ектыўна-псіхалагічным асэнсаваннем катэгорыі кахання, што прадугледжвае наяўнасць спецыфічных аўтарскіх інтэрпрэтацый пры даследаванні адчуванняў жанчыны (лірычнай гераніі).

Змест прыроды кахання ў сучаснай беларускай жаночай пазэпі разглядаецца з трох пазіцый:

- пачуццё, афарбаванае сексуальным жаданнем жанчыны ў адносінах да аб'екта кахання;
- сінтэз душы і цела, які для жанчыны становіцца важкім аргументам у адносінах з супрацьлеглым полам;
- стан дысгармоніі, выкліканы распадам любоўных адносінаў.

Суб'ектыўна-эмацыянальная прастора вершаў падпарадкавана асабістым думкам і адчуванням аўтара. Жаночае цела, якое з'яўляецца своеасаблівым “рэзанатарам” усіх пачуццяў асобы, займае важнае месца ў сексуальным жыцці жанчыны, у сферы яе любоўных адносінаў.

У вершы Т. Нілавай вобраз цела спалучаны як з прыродным інстынктам асобы, так і ўвогуле з рухамі самой прыроды:

Цела ў ліпавай алеі,
Абранута гнутка-гнутка.
Млею, млею, млею, млею.
Хутка-хутка. Хутка-хутка.

У атручаным паветры
Спее сонца – важыць мроі.
Першы ветрык. Першы ветрык.
Па падлозе. У пакоі.

Пах заспанага кахання

Ці настоенай гарбаты.
Ад світанья. Да світанья.
Смак салодкі. Смак багаты [1, с. 16].

У лірычным тэксце каханне, афарбаванае сексуальным жаданнем жанчыны, выступае крыніцай задавальнення. У фокусе ўнутранай увагі асобы – інтымнасць і асабістыя пачуцці. Цялеснасць спалучаецца з прыродным пачаткам, утвараючы адно цэлае – гармонію.

Апантанасць, сексуальнасць, ірацыянальнасць у адносінах з супрацьлеглым полам рэалізуецца ў вершы В. Гапеевай “Цела”: “Іхнія целы я вуснамі вывучала // забывалася на ўсіх астатніх што ў мяне былі // на тое што трэба дыхаць і есці // што я не яны // і іншым пачуццям належу” [2, с. 5]. Паводле паэткі, цела валодае моцнай энергетыкай, што прымушае асобу забыцца і не адчуваць час. Арыгінальнасць верша В. Гапеевай у тым, што паэтка разглядае не сваё цела, а “іхнія целы”. Верагодна, што суб’ектна-аб’ектныя адносіны інтымнага характару ў інтэрпрэтацыі аўтаркі набываюць іншы статус: сексуальная ініцыятыва павінна сыходзіць ад жанчыны. Такая дынаміка жыцця для лірычнай гераіні (жанчыны) усё-такі мае свой, не зусім спрыяльны для цёплых душэўных адносінаў вынік: “І толькі калі імёны іх блытацца пачыналі // я адчыняла // краны з вадою // вокны нарсохрыст // файлы з докаўскім пашырэннем <...>” [2, с. 5]. У выніку адсутнасць маральных імператываў замяшчаецца сексуальным жаданнем:

У нашых стасунках не было разуменьня пра вочы
толькі слых толькі форма
дотык і постаць вага рытм і рухі
націскаў жорсткія пацалункі тонаў абдымкі <...> [2, с. 5].

Праз прызму эротыкі паэтка паказвае ўяўленне жанчыны пра свабоднае каханне, дзе ёсць цялеснасць, задавальненне, разняволенасць і прага жыцця.

Унутраная сутнасць жанчыны, яе прырода, раскрываецца ў каханні, адзінкай вымярэння якога з’яўляецца жаданне. Гармонія любоўнай дзейнасці – гэта адзін са спосабаў вызначэння гендарных асаблівасцяў аднаго з полаў. Лірычная гераіня Т. Нілавай робіць акцэнт на каханні, якое звязана не толькі са сферай інстынктыўнай цягі, але і – з неўсвядомленым жаданнем. У стане моцнай закаханасці жанчына становіцца безабароннай:

Я хачу цалаваць
твае талыя вусны...
Наш
міфалагічны раман
наша касмічнае спатканне
пачынаецца вельмі рана –
а шостаі
а семнаццаці год..
Я – безабаронная,
безабаронная,
галінку бэзу зламала –
замала –
а сэрцам няроўным,
няўлоўным... [1, с. 12].

У вершатэксце фізіялагічная патрэба жанчыны (дзяўчыны) спалучаецца з рамантычнасцю, а каханне набывае адзнакі міфу. Ідэнтыфікацыя сябе як жанчыны адбываецца праз стан “безабаронная” на першай стадыі міфалагічнага рамана і праз

“безабаронная” – у стане абсалютнай закаханасці. Патрэбу ў сімпатыі, жаданне рамантычнай блізкасці дэманструе Т. Нілава ў наступным вершы:

Проста глядзі на мяне –
і між намі ўтаймуецца блізкасць,
вадкая блізкасць
цёмных і светлых вачэй.
Проста глядзі на мяне –
і ціша між намі павісне,
вадкая ціша,
што з вуснаў у вусны цячэ [1, с. 13].

Паэтка ілюструе складаную жаночую свядомасць, дзе існуе пэўная мадэль адносін мужчыны і жанчыны. Самадастатковасць жаночага жадання абумоўліваецца смелай рэакцыяй на інтымную сітуацыю. Для лірычнай гераіні футурыстычны вынік – усталяванне сувязі і адсутнасць межаў паміж сабой і аб’ектам кахання – спраўджваецца пасродкам зрокавага кантакту.

Каханне – гэта катэгорыя, якая з’яўляецца вымярэннем найлепшых у свеце пачуццяў. Паводле Д. фон Гільдэбранд, “кахаць, мець магчымасць кахаць – гэта незвычайнае шчасце <...> выйсце за свае межы, актуалізацыя трансцэндэнцыі, раскрыццё нашай духоўнай асобы” [3, с. 387].

У вершы І. Лобан, прысвечанаму Адзінаму (мужу), увасоблена глыбокае каханне-шчасце, якое можа быць толькі раз у жыцці і назаўсёды: “Ёсць мара: // У тваіх абдымках засынаць. // Ёсць мара: // Быць тваёй жаданай, // Душу і сэрца век яднаць, // Адзінай быць жыццёвай з’явай” [4, с. 13]. Псіхалагічнае адчувальна-пяшчотнае задавальненне ад інтымных адносін з аб’ектам свайго кахання для жанчыны становіцца марай і мэтай жыцця, якая рэалізуецца пры пэўных умовах:

Калі ты шэпчаш: “Я люблю”,
Калі ты мовіш: “Назаўсёды”.
Агонь у сэрцы распалю
І пачакаю тваёй згоды.
Мне цеплыня тваіх вачэй
Пяшчотнай хваляй лашчыць сэрца.
Мне зоркай свеціць у час начэй
Гарачыня, што з вуснаў льецца [4, с. 13].

Саюз душы і цела для жанчыны становіцца вельмі важнай акалічнасцю ў адносінах з супрацьлеглым полам. У вершы І. Лобан фармальна прэзентаваны дыялог лірычнай гераіні з Іншым (Адзіным / мужам) дапамагае раскрыць жаночае неўсвядомленае. Узаемаадносінны з каханым набываюць самы глыбокі сэнс, а гэта і ёсць сапраўднае каханне, праз якое жанчына можа выявіць сваё “Я”.

Н. Русецкая дэманструе лірычную гісторыю кахання з першага погляду:

адразу
спляліся пагляды.
потым –
пальцы рукі.
целы прагна хацелі
перамагчы
разлукі.
спляталіся

і трымцелі
падчас
кароткіх
спатканняў [5, с. 120].

У лірычным тэксце пачуццё вызначаецца праз захапленне, натхненне і праз імкненне да вернасці як адметнай формы завершанасці інтымных адносін паміж закаханымі. Важкім крытэрыем пры такіх узаемаадносінах з'яўляецца камбінацыя жаданняў цела і душы:

аднойчы
вясеннім раннем
маленькі
драбочак
шчасця
прарос
зярняткам
ва ўлонні –
не расчапіць нам
далоні... [5, с. 120].

Паводле Н. Русецкай, з паняццем любові павінны быць звязаны інтымныя і глыбокія пачуцці, адметны від свядомасці, духоўны стан і дзеянні, якія сканцэнтраваны не толькі на аб'екце сімпатыі, але і на адчуванні гармоніі. Інтымна-пачуццёвы змест верша накіраваны на ўсведамленне кахання як духоўнага кампанента зямнога існавання, які будзе мець свой працяг – шчасце.

Мужчына і жанчына спазнаюць цэласнасць свайго існавання толькі з супрацьлеглым полам. Таму пры адсутнасці аб'екта любові асоба знаходзіцца ў стане псіхалагічнага і эмацыянальнага напружання. У псіхафізіялагічнай сферы жанчыны фрагментацыя любоўнага пачуцця або яго “разбурэнне” можа набываць статус непаўнаты сваёй уласнай ідэнтычнасці. Таму цэласнасць жаночай індывідуальнасці не можа суадносіцца з галоўным складнікам жыцця – маральнай задаволенасцю.

Адметнасцю рэалізацыі кахання ў вершатворчасці сучасных паэтак з'яўляецца ўвасабленне такога любоўнага пачуцця, якое мае дэструктыўны характар. У лірычных творах увага надаецца сітуацыі псіхічнага перажывання, якое абумоўліваецца стратай аб'екта кахання.

Сучасныя беларускія паэткі дэманструюць каханне, якое звязана з антыпрагматычным асэнсаваннем сферы пачуццяў асобы. Псіхааналітычнае даследаванне любові ў межах лірычнага тэксту прадугледжвае ўвасабленне паэткамі такой экзістэнцыі жанчыны (лірычнай гераіні), што вымагае фарміравання адчужанасці, няўстойлівай свядомасці, абумоўленай знешнімі рэаліямі:

Гульня ў пачуцці,
гульня ў каханне –
наступствамі моды <...>.

Вопратка цела
голай душы
не дапаможа... [1, с. 27].

У вышэй прыведзеных вершаваых радках Т. Нілавай акцэнт робіцца на прадстаўленні такой мадэлі свету, дзе пачуцці маюць псеўдахарактарыстыку, што рэгулююць адносіны паміж мужчынам і жанчынай.

Паводле Л. Гозмана [6], распад эмацыійных адносін для асобы з'яўляецца выключна цяжкім перажываннем і дэструктыўна ўплывае на яе псіхічны стан. У вершаваных радках А. Гінько рэалізуецца боль і адчай душы па страчаным каханні: “Стамілася душа. // Збавенню рада // ад невыносна цяжкіх дум. // Палынная гаркота здрады // пякельным болем троіць сум” [7, с. 42]. Страта сваёй унутранай цэласнасці для лірычнай гераіні верша выклікана здрадай каханага. Апошняя стадыя любоўных адносін у падобнай сітуацыі павінна быць усталяванне гармоніі са знешнім светам. У іншым выпадку – унутранае адзіноцтва душы можа стаць стылем жыцця, што не будзе з'яўляецца правільным для самавызначэння жанчыны.

У вершы Р. Баравіковай “Калі знікае каханне” ілюструецца раўнадушнасьць як мужчыны, так і жанчыны, калі на працягу пэўнага часу пачуццё замяшчаецца звычкай. Псіхалагічнае адчувальна-пяшчотнае задавальненне ад інтымных адносінаў з аб'ектам свайго кахання для жанчыны губляе сэнс. Лірычная гераіня верша ўсведамляе марнасць такіх адносін. Але ў стане расчаравання жанчына стрымлівае ўнутранае эмацыянальнае напружанне: “У васемнаццаць можна б і расстацца, // а мы даўно жывём, як спарышы... // Мне страшна: знаю, трэба ўзбунтавацца, // але нішто не ўздрыгвае ў душы” [8, с. 79]. Р. Баравікова падае такія праблемы, якія з цягам часу для жанчыны становяцца нормай, паколькі ўнутраныя рухі душы не адчувальныя. Паэтка дэманструе жаночую абьякаваць у перыяд знікнення інтымнага пачуцця як адну з форм дэструкцыі кахання.

Такім чынам, у сучаснай жаночай паэзіі каханне асэнсоўваецца на інтымна-пачуццёвым, эратычным і эмацыянальна-дэструктыўным узроўнях. Метафізічнай сутнасцю, прасторай існавання для суб'ектаў любоўнага пачуцця становяцца ўзаемаадносіны на ўсіх адзначаных узроўнях.

Спіс літаратуры

- 1 Нілава, Т. Готыка тонкіх падманаў : вершы / Т. Нілава. – Мінск : Галіяфы, 2008. – 88 с.
- 2 Гапеева, В. Няголены ранак / В. Гапеева. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2008. – 56 с.
- 3 Гильдебранд фон Д. Метафізика любви / Д. фон Гильдебранд; пер. с нем. А. И. Смирнова. – Спб. : Алетей : То “Ступени”, 1999. – 628 с.
- 4 Лобан, І. Мая душа / І. Лобан. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2011 – 120 с.
- 5 Русецкая, Н. Каштаны ў кішэнях : вершы / Н. Русецкая. – Мінск : Кнігазбор, 2015. – 144 с.
- 6 Гозман, Л. Психология эмоциональных отношений / Л. Гозман. – Москва : Изд-во Московского университета, 1987. – 120 с.
- 7 Гінько, А. Я думала душой... : інтымная лірыка / А. Гінько; прадм. Л. Дранько-Майсюка. – Мінск : Кнігазбор, 2015. – 116 с.
- 8 Баравікова, Р. Люстэрка для самотнай : Вершы, пераклады і драматычная паэма / Р. Баравікова. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1992. – 206 с.

УДК 821.161.3

П. Р. КОШМАН

(г. Мазыр, МДПУ імя І. П. Шамякіна)

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ НАЦЫЯНАЛЬНАГА Ё БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ: СУЧАСНЫ САЦЫЯКУЛЬТУРНЫ КАНТЭКСТ

У сучаснай сацыякультурнай сітуацыі пад уплывам глабалізацыйных працэсаў выяўляюцца тэндэнцыі да зніжэння ролі нацыянальнай ідэнтычнасці ва самаўсведамленні асобы і нацыянальнага кампаненту ў літаратурнай творчасці. Важнейшая ў гэтым кантэксце задача па фарміраванню пачуцця нацыянальнай прыналежнасці вырашаецца сучаснай беларускай літаратурай праз аўтарскія стратэгіі пашырэння яе ўплыву на айчынную чытацкую аўдыторыю за кошт выкарыстання мастацкіх сродкаў белетрыстычных жанраў.